

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA

HỒ CHÍ MINH

HỌC VIỆN BÁO CHÍ VÀ TUYÊN TRUYỀN

TRẦN THỊ PHƯƠNG NGÀ

PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA VĂN HÓA TRONG PHÁT TRIỂN
KINH TẾ - XÃ HỘI Ở TÂY BẮC HIỆN NAY

NGÀNH: TRIẾT HỌC

MÃ SỐ: 92 29 001

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ TRIẾT HỌC

HÀ NỘI - 2024

**LUẬN ÁN ĐƯỢC HOÀN THÀNH
TẠI HỌC VIỆN BÁO CHÍ VÀ TUYÊN TRUYỀN**

Người hướng dẫn khoa học: **1. PGS,TS. Nguyễn Anh Tuấn**
2. PGS,TS. Trần Hải Minh

Phản biện 1: .....
.....

Phản biện 2: .....
.....

Phản biện 3: .....
.....

Luận án được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Học viện
tại Học viện Báo chí và Tuyên truyền

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Một trong những yếu tố căn bản để nhận diện và định vị một dân tộc chính là văn hóa (VH) của dân tộc ấy. Bởi lẽ, VH hiện hữu trong mọi hoạt động cá nhân và xã hội, thấm thấu trong nhân cách con người, hiện diện trong lịch sử phát triển của cộng đồng. Trong mối quan hệ với các vấn đề kinh tế - xã hội (KT - XH), VH không chỉ là nguồn động lực tinh thần khi tham gia kiến tạo các tổ chức của con người, điều chỉnh các quan hệ ứng xử giữa người với người và thiết lập môi trường chính trị - xã hội ổn định; mà còn là nguồn động lực vật chất trực tiếp mang lại những lợi ích KT - XH to lớn khi được khai thác, kích hoạt đúng. Dù nhìn từ góc độ nào, VH cũng đóng vai trò quan trọng, trở thành nền tảng tinh thần, sức mạnh nội sinh, là quyền lực mềm đảm bảo sự phát triển bền vững của quốc gia.

Từ thực tiễn lịch sử dân tộc và bài học kinh nghiệm của các quốc gia khác, Đảng và Nhà nước ta đã từng bước nhận thức rõ hơn sức mạnh của VH dân tộc. Trong công cuộc đổi mới đất nước, VH từ chỗ chỉ được coi là yếu tố động lực bên ngoài đến nay đã được xác định vững chắc là yếu tố nội sinh bên trong thúc đẩy các lĩnh vực đời sống xã hội khác cùng phát triển; bên cạnh tính thống nhất chung của VH dân tộc thì tính đa dạng, sự độc đáo của VH mỗi vùng miền, tộc người cũng được quan tâm gìn giữ và phát huy nhằm phát triển KT - XH. Cụ thể Nghị quyết trung ương 9 khóa XI xác định “Văn hóa phải được đặt ngang hàng cùng với kinh tế và chính trị” đến Đại hội XII, Đảng nhấn mạnh phát triển VH để “Văn hóa thực sự trở thành nền tảng tinh thần của xã hội, là sức mạnh nội sinh quan trọng đảm bảo sự phát triển bền vững”. Từ Nghị quyết trung ương 5 khóa VIII quan tâm xây dựng nền VH Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc đến Nghị quyết Đại hội XIII yêu cầu cần “Bảo tồn, phát huy giá trị tốt đẹp trong VH các dân tộc, từng bước hạn chế, tiến tới xóa bỏ các hủ tục, tập quán lạc hậu”.

Trên cơ sở quán triệt và thực hiện chiến lược đó của Đảng và Nhà nước, các tỉnh vùng Tây Bắc Việt Nam đã cố gắng thực hiện chủ trương phát huy vai trò của VH nói chung và những yếu tố VH nội sinh riêng có của vùng nhằm thực hiện tốt hơn các nhiệm vụ kinh tế, chính trị, an ninh quốc phòng... trên địa bàn. Là vùng đất điển hình cho sắc thái VH miền núi phía Bắc của Việt Nam, Tây Bắc có nguồn lực vàng về VH được kiến tạo nên bởi hơn 20 tộc người đã sinh sống lâu đời tại vùng. Trong đó, phải kể đến các dân tộc như Thái, Mường, Mông, Dao cư trú trên các địa hình khác nhau của Tây Bắc. Trong quá trình sinh tồn, để thích ứng với điều kiện tự nhiên khắc nghiệt, người dân trong vùng đã sáng tạo nên một nguồn lực VH nội sinh vô cùng phong phú. Đây là nguồn lực rất tiềm năng, đóng vai trò quan trọng thúc đẩy kinh tế phát triển cũng như giải quyết các vấn đề xã hội cấp thiết khác của Tây Bắc.

Với những nỗ lực của chính quyền và nhân dân, sức mạnh nội sinh của VH vùng Tây Bắc đã và đang được khơi dậy, đạt được những thành tựu đáng kể và đang góp phần thay da đổi thịt nhiều bản làng, vùng quê. Bằng những phương thức như gìn giữ, bảo tồn VH, đẩy mạnh giáo dục và đào tạo, ứng dụng khoa học kỹ thuật vào khai thác giá trị văn hóa, tiến hành hương ước hóa, quy chuẩn hóa các giá trị VH trong đời sống cộng đồng cũng như quảng bá, giao lưu VH mà những đặc trưng VH, con người Tây Bắc đang đóng góp vào việc phát triển nguồn nhân lực cũng như tạo sinh kế, chuyển dịch cơ cấu kinh tế theo hướng tích cực. VH đã trở thành một trong những yếu tố quan trọng tạo sự ổn định chính trị và địa bàn thuận lợi cho phát triển kinh tế. Tuy nhiên, việc phát huy vai trò của VH vẫn chưa tương xứng với tiềm năng nó vốn có ở những địa phương thuộc vùng. Về phía chủ thể, một bộ phận người dân chưa thực sự chủ động, tích cực trong việc phát huy vai trò của VH trong phát triển KT- XH. Về mặt nội dung phát huy, giá trị VH được khai thác đã đem lại những lợi ích kinh tế lớn nhưng tỷ trọng của nó so với sự đóng góp từ các nguồn lực khác của vùng chưa được cao như kỳ vọng. Những yếu tố lạc hậu trong VH các DTTS chưa được khắc phục, xóa bỏ hoàn toàn đã ảnh hưởng không nhỏ tới phát triển con người – nguồn nhân lực của vùng. Trong quá trình phát huy VH nhằm phát triển kinh tế còn xuất hiện những biểu hiện tiêu cực ảnh hưởng tới môi trường tự nhiên và xã hội. Ở một số nơi, trước tác động của nhiều yếu tố, đặc trưng VH của vùng không những không phát huy được tối đa sức mạnh mà còn bị mai một, bị lợi dụng làm tổn hại tới ổn định chính trị, an ninh biên giới nước ta. Về mặt phương thức, công tác gìn giữ, bảo tồn văn hóa được coi là cơ sở để phát huy vai trò của VH nhưng mới chủ yếu theo diện rộng về lượng mà thiếu chiều sâu. Hoạt động nghiên cứu và ứng dụng khoa học kỹ thuật nhằm khơi dậy, tỏa sáng VH của vùng dù được quan tâm nhưng kết quả vẫn còn khiêm tốn. Tây Bắc vẫn là “vùng trũng” nghèo của cả nước. Người dân và trước hết là người DTTS của vùng không chỉ nghèo trong sinh hoạt vật chất thường ngày mà còn nghèo đa chiều trong tiếp cận giáo dục, y tế, việc làm, sinh kế bền vững.

Thực trạng trên đặt ra một số vấn đề cần được lý giải: Vì sao với lợi thế VH vùng độc đáo, phong phú nhưng các tỉnh Tây Bắc vẫn chưa thể phát triển KT - XH tương xứng? Làm thế nào có thể phát huy VH Tây Bắc để nó thực sự trở thành “sức mạnh nội sinh” đưa vùng phát triển, hòa chung vào nhịp điệu phát triển của đất nước ta? Đối diện với những vấn đề đó, việc nghiên cứu cơ sở lý luận, từ đó đánh giá thực trạng phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc, tìm ra giải pháp phát huy tối đa vai trò của VH vào phát triển KT - XH và rút ra bài học kinh nghiệm cho các địa phương khác trong việc khai thác thế mạnh VH đặc thù của mỗi vùng miền sẽ thực sự có ý nghĩa cả về mặt lý luận và thực tiễn. Với nhận thức như vậy, nghiên cứu sinh chọn vấn đề ***Phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay*** làm đề tài luận án tiến sĩ Triết học của mình.

2. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Làm rõ lý luận về phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở vùng Tây Bắc. Trên cơ sở lý luận đó, nghiên cứu làm sáng tỏ thực trạng phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH của vùng hiện nay; đề xuất các giải pháp tiếp tục phát huy vai trò VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc trong thời gian tới.

2.2 Nhiệm vụ nghiên cứu

- Tổng quan tình hình nghiên cứu có liên quan đến đề tài và xác định những vấn đề luận án cần tiếp tục nghiên cứu.

- Phân tích cơ sở lý luận về phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay.

- Phân tích, đánh giá thực trạng phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay; chỉ rõ nguyên nhân của thực trạng và những vấn đề đặt ra trong phát huy vai trò của VH vùng này trong phát triển KT - XH hiện nay.

- Xác định phương hướng và đề xuất một số giải pháp nhằm tiếp tục phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc trong thời gian tới.

3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Vấn đề phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- Về mặt nội dung: Vai trò của VH nói chung trong phát triển KT - XH vùng Tây Bắc rất rộng và biểu hiện ở nhiều chiều cạnh. Tuy nhiên, từ lý do, mục đích nghiên cứu và trong khuôn khổ luận án tiến sĩ, Luận án chỉ tập trung nghiên cứu việc phát huy vai trò của những yếu tố VH đặc trưng nhất, có giá trị nổi bật, tiêu biểu ở vùng Tây Bắc – kết quả của hoạt động sáng tạo riêng có do các DTTS sinh sống tại vùng đã xây dựng, phát triển từ nhiều đời nay, tạo thành nguồn động lực cho phát triển KT - XH của vùng.

Vì vậy, trong những nội dung cụ thể bàn về vùng Tây Bắc, nhằm đa dạng hóa các diễn đạt câu khác nhau, thuật ngữ “văn hóa” khi đi kèm với các địa danh “Tây Bắc”, “vùng Tây Bắc”, “ở Tây Bắc”, “của Tây Bắc” được luận án sử dụng nhất quán theo một nghĩa là chỉ những yếu tố VH đặc trưng, tiêu biểu do các DTTS sinh sống lâu đời tại vùng Tây Bắc tạo nên.

- Về mặt không gian: Vùng Tây Bắc rất rộng lớn, được xác định về mặt vị trí địa lý là các tỉnh nằm ở phía Tây miền Bắc của Việt Nam. Song, các tỉnh Tây Bắc được nghiên cứu trong luận án chỉ tập trung ở 4 tỉnh là Hòa Bình, Sơn La, Điện Biên và Lai Châu.

- Về mặt thời gian: đề tài nghiên cứu trong khoảng thời gian từ năm 2011 đến nay.

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

4.1. Cơ sở lý luận

Luận án được thực hiện trên cơ sở lý luận của Chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về vai trò của VH và việc phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH. Bên cạnh đó, luận án kế thừa kết quả nghiên cứu của một số công trình khoa học, tài liệu tổng kết của một số cơ quan Đảng, Nhà nước, cơ quan VH có liên quan đến nội dung, phạm vi nghiên cứu của đề tài.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

Luận án được thực hiện trên cơ sở vận dụng phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng, chủ nghĩa duy vật lịch sử và các phương pháp nghiên cứu khoa học cụ thể như thống nhất lịch sử - logic, phân tích - tổng hợp, diễn dịch - quy nạp, so sánh, khái quát hóa; phương pháp tham quan, quan sát thực tế.

- Phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử được vận dụng để xác định mối quan hệ, sự tác động, vai trò của VH đối với các vấn đề KT - XH trong sự vận động và phát triển.

- Phương pháp thống nhất lịch sử - logic dùng để làm rõ mối liên hệ từ trong lịch sử giữa các yếu tố văn hóa với sự phát triển KT- XH của vùng; tính quy luật trong sự vận động của mối liên hệ này.

- Phương pháp phân tích tài liệu thứ cấp được sử dụng để khai thác các dữ liệu có liên quan đến đề tài luận án như các văn kiện của Đảng, chiến lược và kế hoạch phát triển KT - XH của các tỉnh Hòa Bình, Sơn La, Lai Châu, Điện Biên và toàn vùng Tây Bắc; các báo cáo về VH của các sở, bộ, ngành liên quan; kết quả nghiên cứu khoa học của các viện chuyên ngành, các trường đại học, các cá nhân.

- Phương pháp tham quan, quan sát thực tế một số địa phương của Tây Bắc để gắn lý luận với thực tiễn của vấn đề nghiên cứu.

5. Đóng góp mới của luận án

Thứ nhất, từ tiếp cận triết học, luận án đã phân nào làm rõ hơn vai trò của VH với tư cách một nguồn nội lực trong phát triển KT - XH. Trên cơ sở lý luận về phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH, luận án đã chỉ ra vai trò của những giá trị VH đặc trưng của vùng Tây Bắc, xác định nội dung, chủ thể, phương thức phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay.

Thứ hai, luận án đã phân tích một cách khái quát những thành tựu và hạn chế cơ bản của việc phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH vùng Tây Bắc. Đồng thời từ việc lý giải nguyên nhân, làm rõ những vấn đề đặt ra, luận án đã xác định phương hướng và đề xuất một số giải pháp cơ bản nhằm tiếp tục phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH vùng Tây Bắc trong thời gian tới.

6. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của luận án

- Ý nghĩa lý luận:

Luận án góp phần làm rõ thêm lý luận về phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH hiện nay, đặc biệt là phát huy vai trò của VH vùng DTTS Tây Bắc.

- Ý nghĩa thực tiễn

Luận án có thể được sử dụng như một tài liệu tham khảo trong giảng dạy, học tập, nghiên cứu một số môn học và chuyên đề có liên quan.

Luận án có thể được sử dụng làm tài liệu phục vụ cho công tác nghiên cứu, hoạch định chính sách về xây dựng, phát triển VH các tỉnh vùng núi phía Bắc, đặc biệt là các tỉnh vùng Tây Bắc hiện nay.

Luận án cũng có thể được sử dụng như một tài liệu tham khảo phục vụ công tác xây dựng, hoạch định chính sách về phát triển KT - XH của các tỉnh vùng Tây Bắc hiện nay. Đặc biệt là chính sách phát huy vai trò của VH nhằm phát triển KT - XH của vùng.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục các công trình đã công bố của tác giả, danh mục tài liệu tham khảo, phụ lục; nội dung của Luận án được trình bày trong 4 chương, 10 tiết.

Chương 1

TỔNG QUAN CÁC CÔNG TRÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA LUẬN ÁN CẦN GIẢI QUYẾT

1.1. Tổng quan các công trình nghiên cứu liên quan đến đề tài luận án

1.1.1. Những công trình nghiên cứu về văn hóa, phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội

1.1.1.1. Một số công trình nghiên cứu về văn hóa

Văn hóa với tư cách là một bộ phận hữu cơ cấu thành nên cơ thể sống của xã hội nên được nghiên cứu ở nhiều góc độ, khía cạnh khác nhau. Đã có nhiều công trình nghiên cứu về văn hóa kể cả ở nước ngoài và ở Việt Nam.

Nghiên cứu về văn hóa ở nước ngoài cần kể đến công trình *Dưới lăng kính triết học* của V.E. Davidovich (2003); *Văn hóa nguyên thủy* của E.B. Tylor; Tài liệu *Thập kỷ thế giới phát triển văn hóa* của Ủy ban quốc gia về thập kỷ quốc tế phát triển VH (1992); công trình *Không chỉ là tăng trưởng kinh tế* của Tatyanna P. Soubbtina (2005); tác phẩm *Quyền lực mềm* của Joseph Nye (2017); Tác phẩm *Chiếc Lexus và cây ôliu* của Thomas L. Friedman (2021).

Nghiên cứu về văn hóa trong nước cũng muôn hình vạn trạng. Tuy nhiên, từ mối quan hệ biện chứng giữa văn hóa và phát triển, có một số công trình nghiên cứu tiêu biểu

trong nước cần được kể đến là tác phẩm *Văn hóa và đổi mới* của Cố thủ tướng Phạm Văn Đồng (1994); Nghiên cứu *Vấn đề văn hóa và phát triển* của Hoàng Trinh (1996); công trình *Văn hóa và phát triển* của Đỗ Huy (2006); công trình *Văn hóa - mục tiêu và động lực của sự phát triển xã hội* của Nguyễn Văn Huyền (2008); nghiên cứu *Văn hóa và phát triển: Những vấn đề của Việt Nam và kinh nghiệm của thế giới* của Tập thể tác giả (2018)...

Các công trình nghiên cứu đã tiếp cận văn hóa hoặc theo nghĩa hẹp như là đời sống tinh thần của xã hội; hoặc tiếp cận với nghĩa rộng như là toàn bộ các giá trị, các hoạt động sáng tạo, là phương thức sống của con người... Đặc biệt, trong mối quan hệ với sự phát triển, VH được chứng minh có vai trò như một dạng nguồn lực, nguồn sức mạnh, nguồn động lực cho sự tồn tại và phát triển của cộng đồng người.

1.1.1.2. Các công trình nghiên cứu về phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội

VH có vai trò quan trọng trong sự phát triển của xã hội. Vì vậy, đã có rất nhiều công trình nghiên cứu về việc khai thác tài nguyên VH, phát huy sức mạnh mềm, vai trò của VH trong sự phát triển của đất nước nói chung. Các công trình này đã làm sáng tỏ về vai trò, nội dung, ý nghĩa của việc phát huy vai trò của văn hóa như là nền tảng, động lực, hệ điều tiết của sự phát triển. Một số công trình tiêu biểu nghiên cứu về phát huy vai trò của VH trong phát triển KT – XH có thể kể đến là: *Phương pháp luận về vai trò của văn hóa trong phát triển* do Vũ Khiêu (chủ biên, 1993); *Góp phần tìm hiểu tư tưởng cơ bản của Đảng Cộng sản Việt Nam về vai trò của văn hóa trong sự phát triển xã hội* của Hoàng Thị Hạnh (2005); Công trình *Mối quan hệ giữa tăng trưởng kinh tế và phát triển văn hóa của Việt Nam thời kỳ đổi mới* tác giả Lương Thị Huyền Trang (2021); Nghiên cứu về “*Vai trò của văn hóa trong quá trình phát triển kinh tế - xã hội ở thành phố Hồ Chí Minh*” của Đào Tuấn Hậu (2016); *Vai trò của văn hóa trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn vùng đồng bằng Sông Hồng* của tác giả Lê Quý Đức (2005); Bài viết “*Vai trò của nguồn lực văn hóa với quá trình phát triển kinh tế - xã hội*” của GS. Nguyễn Trọng Chuẩn...

1.1.2. Những công trình nghiên cứu về văn hóa vùng Tây Bắc và phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc

1.1.2.1. Những công trình nghiên cứu về văn hóa vùng Tây Bắc

Đã có nhiều công trình nghiên cứu góp phần làm sáng tỏ cơ sở địa lý, lịch sử, KT - XH hình thành của VH vùng cũng như hệ thống hóa những giá trị bản sắc trong VH của vùng đất Tây Bắc: *Văn hóa các dân tộc Tây Bắc - Thực trạng và những vấn đề đặt ra* của Trần Văn Bính (2004); *Văn hóa các dân tộc Tây Bắc Việt Nam* của tác giả Hoàng Lương (2005); *Văn hóa Thái và xu hướng phát triển VH các dân tộc ở Tây Bắc* của nhà nghiên cứu Trần Bình (2005); cuốn sách *Xu hướng biến đổi cấu trúc văn hóa vùng các tỉnh phía Bắc Việt Nam của tác giả* Lại Phi Hùng (2013); *Tìm hiểu một số phong tục, tập quán, tín ngưỡng,*

tôn giáo các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc của Tác giả Đặng Văn Hường (2015); Bản sắc văn hóa vùng ở Việt Nam của Ngô Đức Thịnh (2009); Cuốn sách Các vùng văn hóa Việt Nam của tác giả Lý Tùng Hiếu (2018); Đặc trưng VH vùng Tây Bắc của Nguyễn Ngọc Thanh (2018); Một số vấn đề về lịch sử và văn hóa Tây Bắc của Phạm Văn Lục (2011); Văn hóa bản làng truyền thống các dân tộc Thái, Mông vùng Tây Bắc Việt Nam của Ngô Ngọc Thắng (2002).

1.1.2.2. Những công trình nghiên cứu về phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc trong phát triển KT - XH

Bên cạnh các công trình khoa học đi sâu vào nghiên cứu nguồn gốc, đời sống VH, phong tục, tập quán của các dân tộc vùng Tây Bắc, gần đây đã có một số công trình tập trung nghiên cứu việc gìn giữ, khai thác, khơi dậy VH Tây Bắc nhằm phát triển kinh tế- xã hội: *Những vấn đề lý luận và thực tiễn về phát triển con người vùng dân tộc thiểu số đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa của tác giả Nguyễn Đình Tuấn (2020); Phát triển nguồn nhân lực vùng Tây Bắc đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội trong bối cảnh mới của tác giả Lê Minh Nguyệt (2019); nghiên cứu vai trò của văn hóa trong Thay đổi sinh kế của một số dân tộc thiểu số ở vùng miền núi Tây Bắc dưới tác động của biến đổi khí hậu của tác giả Trần Hồng Hạnh (2016); nghiên cứu vấn đề Khai thác tài nguyên văn hóa phục vụ phát triển du lịch bền vững vùng Tây Bắc do Đinh Trọng Thu (2021) và một số cộng sự thực hiện; Vai trò của văn hóa sinh thái với phát triển bền vững ở khu vực miền núi phía Bắc Việt Nam hiện nay của các tác giả Ngô Thị Tân Hương, Dương Thị Hương (2020). Một số công trình đã trực tiếp đề cập đến thực trạng, giải pháp phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc: Bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa của đồng bào dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc hiện nay của Nguyễn Tú Anh (2021), Kỷ yếu Hội nghị Văn hóa toàn quốc năm 2021, Kỷ yếu Hội thảo Bảo vệ và phát huy di sản văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam: Thực tiễn tại Sơn La và một số địa phương khác.*

1.2. Khái quát giá trị chủ yếu của các công trình được tổng quan và những vấn đề luận án cần tiếp tục nghiên cứu

1.2.1. Khái quát giá trị chủ yếu của các công trình được tổng quan

Thứ nhất, các tác giả đã làm sáng tỏ mối quan hệ mật thiết giữa VH và kinh tế trong đời sống xã hội. Qua đó nhấn mạnh rõ tăng trưởng và phát triển kinh tế luôn có tác động tới việc gìn giữ và bảo vệ VH của cộng đồng. Ngược lại, gìn giữ, phát huy VH cộng đồng là cơ sở, là động lực để phát triển kinh tế một cách bền vững.

Thứ hai, các công trình nghiên cứu trong những thập niên gần đây đã chỉ rõ vai trò của VH đối với phát triển KT - XH của các vùng miền, các quốc gia. Các nhà khoa học khẳng định VH không chỉ dừng lại ở việc làm nền tảng tinh thần của hoạt động kinh tế khi thâm sâu vào tổ chất con người và môi trường xã hội mà còn trực tiếp trở thành lĩnh vực

sản xuất, một nguồn tài nguyên cần khai thác để phát triển thành các sản phẩm, dịch vụ hàng hóa mang lại giá trị kinh tế.

Thứ ba, một số công trình đã phân tích, đánh giá thực trạng việc phát huy vai trò của VH đối với phát triển KT - XH. Nghiên cứu về vai trò của VH đối với phát triển KT - XH không chỉ thực hiện trên phương diện lý luận chung mà còn được nghiên cứu ở phương diện thực tiễn tại một địa phương, một vùng cụ thể. Qua đó đã có những dẫn chứng cho thấy khi VH được phát triển, phát huy sẽ tạo điều kiện quan trọng cho phát triển con người, phát triển kinh tế. Đồng thời, một số công trình cũng chỉ ra rằng việc phát huy vai trò của VH chịu tác động của các yếu tố khách quan và chủ quan khác nhau.

Thứ tư, các công trình nghiên cứu về VH Tây Bắc và phát huy vai trò của VH Tây Bắc trong phát triển KT - XH đã xác định VH là một trong những thế mạnh, “nguồn lực vàng” của vùng. Nghiên cứu về VH Tây Bắc ở bình diện VH vật thể và phi vật thể đã khá chi tiết ở phạm vi địa phương và dân tộc qua thu thập thông tin và những cuộc khảo sát điền dã của các nhà nghiên cứu. Một số công trình đã đi vào phân tích thực trạng, các yếu tố tác động và đề xuất giải pháp phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH tại một địa phương nào đó của Tây Bắc.

1.2.2. Những vấn đề luận án cần tiếp tục nghiên cứu

Một là, về mặt lý luận, luận án phải phân tích, khái quát vai trò của VH đối với phát triển kinh tế. Đồng thời, nêu rõ chủ thể, nội dung, phương thức, các yếu tố tác động đến việc phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc.

Hai là, về mặt thực trạng, luận án chỉ ra những thành tựu, khó khăn và nguyên nhân của những thành tựu, hạn chế trong phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH vùng Tây Bắc.

Ba là, trên cơ sở phát hiện những nguyên nhân, luận án hướng tới xây dựng phương hướng, giải pháp cụ thể, phù hợp nhằm phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH vùng Tây Bắc trong bối cảnh hội nhập hiện nay. Thực ra, nội dung này sẽ trả lời cho câu hỏi cần phải ứng xử với bản sắc VH truyền thống, ứng xử với những đặc trưng VH của vùng như thế nào để VH được lan tỏa và thực hiện sứ mệnh trở thành động lực cho sự phát triển của vùng.

Tiểu kết chương 1

Qua khảo sát các công trình nghiên cứu có liên quan tới vấn đề “Phát huy vai trò của VH đối với phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay” cho thấy có rất nhiều công trình nghiên cứu về VH, phát huy vai trò của VH ở những phạm vi và góc độ nghiên cứu khác nhau. Bên cạnh các công trình nghiên cứu về VH, phát huy vai trò của VH nói chung cũng có những

nghiên cứu cụ thể về VH vùng Tây Bắc và phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc trong phát triển KT - XH. Các công trình này đã làm sáng tỏ một số vấn đề lý luận và thực tiễn, cung cấp luận cứ, luận chứng để khẳng định sự đặc sắc của VH vùng Tây Bắc. Đồng thời cho phép xác định những điểm mạnh của VH Tây Bắc cần được khai thác cho công cuộc đổi mới, phát triển vùng. Một số công trình đã góp phần phản ánh thực trạng phát huy vai trò của VH ở các tỉnh Tây Bắc cũng như những yếu tố đang tác động tới hoạt động này. Những kết quả đạt được từ các nghiên cứu này đã định hướng, gợi mở những vấn đề khoa học cần tiếp tục được làm sáng tỏ để phục vụ cho công tác gìn giữ lan tỏa, khơi dậy sứ mệnh của VH vùng Tây Bắc trong phát triển KT - XH hiện nay.

Từ việc khảo cứu các nguồn tài liệu liên quan đến đề tài luận án, nghiên cứu sinh nhận thấy rằng dù các công trình nghiên cứu trên đã bàn đến nhiều chiều cạnh của VH, vai trò của VH. Tuy nhiên, chưa có công trình nào trực tiếp bàn đến vai trò của VH trong phát triển KT - XH một cách toàn diện ở một vùng cụ thể như Tây Bắc. Tây Bắc vốn có những lợi thế để kết hợp với vốn VH độc đáo trong phát triển kinh tế - xã hội. Song, việc phát huy vai trò của VH trong phát triển KT- XH bên cạnh những thành quả đã đạt được vẫn còn tồn tại những hạn chế nhất định. Do đó, nghiên cứu cơ sở lý luận, thực trạng để tìm ra phương hướng, giải pháp tiếp tục phát huy vai trò VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay là việc làm có ý nghĩa quan trọng.

Chương 2

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA VĂN HÓA TRONG PHÁT TRIỂN KINH TẾ - XÃ HỘI Ở TÂY BẮC

2.1. Quan niệm về văn hóa và vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội

2.1.1. Quan niệm về văn hóa

Văn hóa là khái niệm được tiếp cận đa chiều. Tuy nhiên, trong luận án này nghiên cứu sinh tiếp cận khái niệm VH ở hai phương diện là hoạt động sáng tạo (để làm rõ nguồn gốc của VH gắn liền với chủ thể con người, phản ánh năng lực hoạt động của con người) và giá trị (để làm rõ mục đích, vai trò của VH nhằm phục vụ sự tiến bộ trong đời sống của con người). Từ tiếp cận như vậy, nghiên cứu sinh quan niệm:

VH là hoạt động sáng tạo của cộng đồng người trong những điều kiện lịch sử cụ thể, nhờ đó hình thành các giá trị đặc trưng tạo thành phương thức sinh hoạt cơ bản của cộng đồng, đồng thời có khả năng tác động trở lại sự tồn tại, phát triển của cộng đồng đó với tư cách một nguồn lực nội sinh.

2.1.2. Quan niệm về phát triển kinh tế - xã hội

Phát triển KT - XH là sự vận động đi lên theo khuynh hướng ngày càng hoàn thiện hơn mọi mặt của hoạt động KT, trong tương quan với việc giải quyết các vấn đề xã hội. Đó là sự phát triển KT không tách rời việc hiện thực hóa những mục tiêu của phát triển xã hội như nguồn lực con người, bảo vệ môi trường, nâng cao chất lượng sống của con người và sự tiến bộ xã hội. Ngược lại, sự phát triển xã hội ở các phương diện đó sẽ tác động thúc đẩy trở lại sự tăng trưởng bền vững của KT.

Để phát triển KT - XH tất yếu phải có nguồn lực con người, có các mối quan hệ giữa con người với tự nhiên, với xã hội và hình thành các sản phẩm do con người sáng tạo ra trong các hoạt động KT - XH.

2.1.3. Vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội

2.1.3.1. Vai trò của văn hóa trong phát triển nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội

VH là nền tảng, là động lực trong việc hình thành phẩm chất, kỹ năng của người lao động. Thông qua việc thực hiện chức năng giáo dục, chức năng nhận thức, VH thể hiện vai trò xây dựng phẩm chất, kỹ năng của nguồn nhân lực. Từ những yếu tố VH truyền thống cho tới yếu tố VH hiện đại, từ những chuẩn mực, phương thức ứng xử thông thường trong lối sống cho đến phương thức vận hành khoa học công nghệ, nghiên cứu lý luận đều góp phần hình thành nên năng lực, ý chí lao động, cải biến tự nhiên và xã hội của con người.

2.1.3.2. Vai trò của văn hóa trong điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường và ổn định chính trị

Trong các hoạt động KT - XH, tất yếu tồn tại các quan hệ kép, “quan hệ song trùng” giữa con người với con người và giữa con người với tự nhiên. Về bản chất, những quan hệ đó một mặt phản ánh VH của con người trong sản xuất vật chất, mặt khác bị quy định, điều tiết, tác động trở lại bởi chính những chuẩn mực VH cộng đồng.

VH hiện hữu, chứa đựng trong nó một hệ thống những giá trị, chuẩn mực, quy tắc vừa đóng vai trò hướng dẫn, vừa đưa ra các yêu cầu đòi hỏi con người phải thực hiện. Trong đó, các giá trị VH bản sắc đặc trưng của cộng đồng là yếu tố cốt lõi nhất, tương đối ổn định sẽ hướng con người tới những cư xử chuẩn mực, xây dựng và nuôi dưỡng cái đúng đắn, cái chân chính, cái cao thượng, đấu tranh để loại trừ những yếu tố lạc hậu, tầm thường, xấu xa. Từ đó, thôi thúc các chủ thể hoạt động kinh tế có ý thức phải hành động làm sao để đạt được lợi ích cá nhân mà không xâm phạm tới nguồn lợi tự nhiên của cộng đồng, không phá vỡ những quan hệ xã hội tốt đẹp giữa người với người.

VH còn có vai trò trong xây dựng đời sống chính trị ổn định, tạo điều kiện thuận lợi cho phát triển KT - XH. Trước hết, VH là nền tảng cho sự ổn định chính trị, góp phần thực hiện thắng lợi các mục tiêu, chiến lược, sách lược chính trị. Trong một cộng đồng, có nhiều dân tộc cùng sinh sống thì VH còn là cơ sở để giải quyết các vấn đề chung.

2.1.3.3. Văn hóa đóng vai trò là nguồn nội lực vật chất trong phát triển kinh tế - xã hội

VH tuy phản ánh diện mạo đời sống tinh thần của cộng đồng người nhưng nó không chỉ đáp ứng nhu cầu đời sống tinh thần của con người mà khi được khai thác, kích hoạt còn là sức mạnh kinh tế, giúp thực hiện mục tiêu gắn tăng trưởng kinh tế với việc giải quyết các vấn đề xã hội khác.

Thứ nhất, hệ thống các sản phẩm VH vốn có của mỗi vùng miền, DT đóng góp vào phát triển KT - XH. Các di sản, di tích lịch sử, danh lam thắng cảnh, các sản phẩm truyền thống không chỉ là biểu tượng VH, dấu ấn lịch sử vùng miền mà còn có thể là nguồn nuôi sống người dân bản địa. Người dân có thể khai thác thế mạnh độc đáo trong VH của các tộc người để tạo thành các sản phẩm du lịch VH: du lịch tâm linh, du lịch cộng đồng, du lịch sinh thái...

Thứ hai, các sản phẩm VH mới được tạo thành từ sự kết hợp giữa sự sáng tạo của chủ thể tạo ra nó với VH tộc người để tạo thành các loại hàng hóa có giá trị kinh tế cao. Người dân bản địa có thể gia tăng giá trị kinh tế từ việc sản xuất và bán các sản phẩm truyền thống đặc trưng và các dịch vụ liên quan đến chúng. Điều này vừa giúp gìn giữ và bảo tồn VH dân tộc, vừa tạo điều kiện tăng trưởng kinh tế từ nguồn lực nội sinh vốn có. Tính độc đáo, khác biệt của các sản phẩm hàng hóa mang đặc trưng vùng là lợi thế cạnh tranh với các sản phẩm dễ tìm, dễ mua trên thị trường.

2.2. Đặc trưng và vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc

2.2.1. Đặc trưng văn hóa vùng Tây Bắc

Xét VH dưới lát cắt vùng miền, dân tộc thì Tây Bắc là một trong những vùng đất của Việt Nam có điều kiện tự nhiên và xã hội đặc thù, có nhiều DTTS sinh sống nên đã hình thành những đặc trưng VH, có thể phân biệt với VH của các vùng miền khác.

Trong luận án này, nghiên cứu sinh tiếp cận VH vùng Tây Bắc là những hoạt động sáng tạo được tạo nên bởi cộng đồng các DTTS của vùng, từ đó hình thành các giá trị đặc trưng phản ánh phương thức sinh hoạt độc đáo - có thể phân biệt được với hoạt động sáng tạo VH của các cộng đồng người ở vùng đất khác của Việt Nam. Đó là nguồn động lực nội sinh có thể khai thác để phát triển KT - XH.

Đặc trưng thứ nhất, lối ứng xử đề cao tính giao hòa, gần gũi, gắn bó, chịu thích nghi của con người với thiên nhiên. Sự cần cù, vươn lên, khắc phục những khắc nghiệt của điều kiện tự nhiên được phản ánh qua cách sản xuất; trong cách ăn, cách mặc, cách ở;

trong niềm tin tâm linh. Tuy nhiên, VH ứng xử với môi trường tự nhiên cũng phần nào phản ánh đời sống dựa dẫm, i lại vào tự nhiên của người DTTS trong vùng.

Đặc trưng thứ hai, cách thức ứng xử giữa con người với con người thể hiện sự trọng tình, chất phác, đề cao tình cảm gia đình, dòng tộc. Đặc trưng này được phản ánh rõ qua các phong tục tập quán, qua nếp sinh hoạt gia đình, qua lễ thói của các dòng họ. Tính dòng tộc, tâm lý đề cao dòng họ và người trưởng họ có mặt tích cực là góp phần đắc lực vào điều chỉnh hành vi cá nhân thông qua luật tục; dòng họ có trách nhiệm quản lý con em mình thực hiện lệ làng, phép nước tạo trật tự trong gia đình, dòng họ. Tuy nhiên, hạn chế của các dòng họ là ở tính khép kín, cục bộ địa phương.

Đặc trưng thứ ba là, cách thức tổ chức cộng đồng đề cao tính cố kết cộng đồng, tình yêu quê hương, tình cảm gắn bó bản làng. Đặc trưng này là một trong những nền tảng tinh thần quan trọng tạo nên sự đồng thuận trong xã hội, là điều kiện để điều tiết các hoạt động KT - XH theo hướng nhân văn, xây dựng đời sống chính trị ổn định, tạo địa bàn cho sự phát triển KT - XH của vùng. Tuy nhiên, thiết chế làng bản được duy trì vững chãi cộng với những sinh hoạt VH cộng đồng trong điều kiện địa hình hiểm trở đã tạo nên lối sống trầm sâu, khép kín, chậm hòa nhập với cuộc sống hiện đại, ngại bứt phá, thuận theo tự nhiên của người dân tộc thiểu số trong vùng.

Đặc trưng thứ tư, cách thức sáng tạo và hưởng thụ trong đời sống vật chất, tinh thần thể hiện tư duy thẩm mỹ tinh tế, độc đáo. Phản ánh trong VH vùng là tố chất sáng tạo, cần cù, lạc quan của con người Tây Bắc. Toàn bộ các sản phẩm VH vật chất và tinh thần là kết quả của quá trình lao động chăm chỉ biểu đạt rất rõ đặc trưng này của VH Tây Bắc. Cũng cần nhận thấy rằng, sự sáng tạo và tinh tế trong đời sống VH đó vẫn bị chi phối bởi tư duy tiểu nông của người sản xuất nhỏ, tự phát ở các bản làng, vùng quê.

Tóm lại, trong đặc trưng VH vùng Tây Bắc có thể thấy sự tồn tại đan xen cả những yếu tố tích cực, có giá trị thúc đẩy sự phát triển và những yếu tố hạn chế, lạc hậu cản trở sự phát triển.

2.2.2. Vai trò của văn hóa vùng Tây Bắc trong phát triển kinh tế - xã hội

2.2.2.1. Vai trò của VH vùng Tây Bắc trong phát triển nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu phát triển KT - XH

Nhiều yếu tố VH có giá trị trong việc thúc đẩy phát triển nguồn nhân lực của vùng. Về mặt tri thức, các kiến thức truyền thống, kinh nghiệm tộc người đang góp phần hình thành hiểu biết cho người lao động. Bên cạnh đó, những phẩm chất truyền thống của con người Tây Bắc cũng đang thực hiện chức năng nhận thức, giáo dục đạo đức, lối sống, cách thức ứng xử cho người dân. Các yếu tố VH đó vừa góp phần xây dựng tình cảm, đạo đức, của người lao động, vừa quy định cách thức họ tiếp cận giáo dục, sinh kế, việc làm.

2.2.2.2. Vai trò của VH vùng Tây Bắc trong điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường và ổn định chính trị

Vai trò điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường tự nhiên và xã hội: Đối với môi trường tự nhiên: Nếu những chuẩn mực trong cách ứng xử với thiên nhiên của người dân Tây Bắc được phát huy chính động lực để người dân tìm ra phương thức mới đảm bảo sinh kế mà không tổn hại môi trường sống tự nhiên. Đối với môi trường xã hội: Vai trò của VH Tây Bắc mà biểu hiện tập trung ở các luật tục, đạo đức, phong tục, tập quán sẽ tham gia xây dựng thế ứng xử trọng tình, giúp đỡ nhau cùng phát triển kinh tế một cách vô tư không nặng tính toán vật chất để sự tăng trưởng kinh tế không phải là một quá trình thiên lệch chỉ đạt được những mục tiêu kinh tế mà xa rời những mục tiêu về bảo vệ môi trường VH, xã hội.

Vai trò điều tiết phát triển kinh tế gắn với ổn định chính trị: Với bề dày lịch sử kinh qua những khó khăn, gian khổ trong chống thiên tai và địch họa nên cộng đồng các dân tộc nơi đây vốn có tinh thần đoàn kết, cố kết cộng đồng mạnh mẽ. Đó là một truyền thống nổi bật, là đặc trưng làm cho VH Tây Bắc trở thành nền tảng để tạo dựng tinh thần đại đồng cùng nhau bảo vệ biên giới của đất nước. Từ đó tạo địa bàn thuận lợi cho KT - XH phát triển.

2.2.2.3. Văn hóa vùng Tây Bắc là nguồn nội lực vật chất trong phát triển kinh tế - xã hội bền vững

Với một bề dày lịch sử có nhiều hoạt động sáng tạo ở các chiều cạnh khác nhau của cuộc sống trong SX vật chất, sinh hoạt tinh thần, tổ chức cộng đồng..., Tây Bắc sở hữu hệ thống các sản phẩm VH đặc trưng và rất đồ sộ là nguồn lực lớn cho phát triển KT - XH. Các sản phẩm VH ấy có thể khai thác để phát triển kinh tế du lịch gắn với bảo vệ bản sắc VH các DTTS Tây Bắc.

Bên cạnh đó, người dân cũng có thể phát triển kinh tế gắn với bảo tồn VH trên cơ sở các mô hình kinh tế liên quan đến sản xuất, thương mại hóa các sản phẩm được tạo ra bằng cách kết hợp kiến thức bản địa, cách thức sản xuất thủ công với khoa học hiện đại, kết hợp giữa yếu tố truyền thống với nhu cầu thị hiếu hiện đại. Khai thác tốt giá trị kinh tế của các sản phẩm ấy không những là cách để xóa nghèo mà còn lan tỏa mạnh mẽ trong cộng đồng ý thức dung dưỡng, gìn giữ những giá trị truyền thống ẩn chứa trong các sản phẩm để VH thực sự trở thành lợi thế phát triển KT - XH của người dân trong vùng.

2.3. Phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay: Thực chất, chủ thể, nội dung, phương thức

2.3.1. Thực chất của việc phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội hiện nay

Qua phân tích một số quan điểm cơ bản về phát huy vai trò của văn hóa, có thể hiểu: Phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH là hoạt động sáng tạo của con

người có sự thống nhất biện chứng giữa gìn giữ yếu tố tích cực và đấu tranh loại bỏ những yếu tố lạc hậu, biện chứng giữa kế thừa và phát triển, biện chứng giữa bảo tồn và khai thác VH để tạo ra động lực thúc đẩy KT - XH phát triển.

2.3.2. Chủ thể, nội dung, phương thức phát huy vai trò của VH trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

2.3.2.1. Chủ thể phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay

Phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc là hoạt động sáng tạo do các chủ thể thực hiện:

Cấp ủy Đảng và chính quyền nhà nước từ trung ương tới địa phương thực hiện phát huy vai trò của VH trước hết là bằng công tác lãnh đạo, chỉ đạo thông qua các định hướng và chủ trương lớn.

Các tổ chức chính trị - xã hội ở địa phương như Hội Nông dân, Hội Phụ nữ, Hội Cựu chiến binh, Đoàn Thanh niên, Hội người cao tuổi ...: cụ thể hóa chính sách, chỉ thị, nghị quyết của cấp ủy Đảng và chính quyền về công tác gìn giữ và phát huy VH; tuyên truyền, vận động người dân thực hiện nội dung về phát huy VH trong phát triển KT - XH ở địa phương; tiếp thu ý kiến dân chủ của người dân để tham mưu, đề xuất với cấp ủy Đảng và chính quyền trong công tác phát huy vai trò của VH trong đời sống.

Đội ngũ trí thức, chuyên gia, nhà khoa học, nghệ nhân văn hóa: đóng vai trò quan trọng trong phát hiện, nâng cao giá trị kinh tế - xã hội của VH Tây Bắc.

Người dân vùng Tây Bắc: là chủ thể trực tiếp nhất, đóng vai trò quyết định đến sự thành bại trong phát huy vai trò của văn hóa. Trong chủ thể nhân dân cần chú ý tới vai trò của những người có uy tín trong cộng đồng, các doanh nhân.

2.3.2.2. Nội dung phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Một là, phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc trong phát triển nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu của phát triển kinh tế hiện nay. Phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc để nó thực hiện chức năng nhận thức, chức năng giáo dục đối với người dân từ đó đưa những giá trị VH tiêu biểu thấm sâu vào từng gia đình, vào mỗi con người, làm tỏa sáng, khơi dậy những đức tính tốt đẹp của con người trong công cuộc đổi mới hiện nay. Cùng với việc khơi dậy, khai thác những điểm mạnh đó trong VH cần đồng thời thực hiện việc khắc phục, tiến tới xóa bỏ những yếu tố VH lạc hậu đang tạo ra sức cản đối với phát triển con người ở Tây Bắc.

Hai là, phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc trong điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường và ổn định chính trị - xã hội. Trong phát huy vai trò của VH đối với việc điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường cần tập trung phát huy sức mạnh, sự tác động của cách thức ứng xử với tự nhiên và xã hội của con người Tây Bắc. Phát huy vai trò của VH trong phát triển kinh tế gắn với ổn định chính trị cần thực hiện việc đưa

các yếu tố VH thâm nhập và tác động tích cực tới ổn định chính trị, tạo nhiều thuận lợi cho phát triển kinh tế.

Ba là, phát huy vai trò trực tiếp tạo ra giá trị KT của VH vùng Tây Bắc trong phát triển KT - XH một cách bền vững. Trước hết là phát huy động lực của VH Tây Bắc để phát triển kinh tế du lịch gắn với bảo tồn VH dân tộc. Đồng thời, phát triển sản xuất hàng hóa đối với các sản phẩm thủ công, truyền thống của vùng Tây Bắc như sản phẩm dệt thổ cẩm, sản phẩm đan lát truyền thống...

2.3.2.3. Phương thức phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc

Một là, thông qua hoạt động bảo tồn và gìn giữ VH vùng Tây Bắc tạo cơ sở thuận lợi lan tỏa, kích hoạt những giá trị tích cực trong phát triển KT - XH.

Hai là, thông qua hoạt động giáo dục, đào tạo và nghiên cứu, ứng dụng khoa học kỹ thuật nhằm mục đích nâng cao nhận thức, trình độ của người dân trong khai thác hiệu quả VH phục vụ phát triển KT - XH.

Ba là, thông qua hoạt động xây dựng các hương ước, quy ước cộng đồng và các hoạt động văn hóa văn nghệ khác.

Bốn là, thông qua các hoạt động quảng bá, giao lưu VH trong nước và quốc tế.

2.4. Những yếu tố tác động đến việc phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

2.4.1. Những yếu tố khách quan

Điều kiện địa lý tự nhiên, xã hội của vùng Tây Bắc; Điều kiện KT - XH trong nước; Xu thế giao lưu KT - XH giữa các vùng miền trong nước và xu thế giao lưu, hội nhập quốc tế của Việt Nam; Sự phát triển của khoa học công nghệ

2.4.2. Những nhân tố chủ quan

Đặc điểm văn hóa, đời sống tinh thần của người dân vùng Tây Bắc; Nhận thức và năng lực của cán bộ cấp ủy và chính quyền; Nhận thức và năng lực của nhân dân Tây Bắc là những nhân tố đang tác động, chi phối tới việc phát huy vai trò của VH ở Tây Bắc.

Tiểu kết chương 2

VH là hoạt động sáng tạo của cộng đồng người trong những điều kiện lịch sử cụ thể. Kết quả của hoạt động sáng tạo đó là các sản phẩm vật chất và tinh thần chứa đựng các giá trị VH đặc trưng phản ánh phương thức sinh hoạt của cộng đồng người và có tính tác động trở lại đối với sự tồn tại, phát triển của con người với tư cách một nguồn lực nội sinh. VH tham gia vào phát triển con người - nguồn nhân lực xã hội, điều tiết phát triển KT gắn với bảo vệ môi trường tự nhiên, môi trường xã hội và ổn định chính trị. Đặc biệt VH còn trực tiếp tạo ra lợi ích KT - XH cho con người.

Tây Bắc - một vùng có điều kiện sinh thái tự nhiên đặc biệt, có cộng đồng hơn 20 dân tộc trong đó chủ yếu là các DTTS sinh sống. Để thích nghi với đặc thù địa lý tự nhiên

khắc nghiệt, các DTTS của vùng đã sáng tạo ra cả một kho tàng sản phẩm VH đồ sộ về phương thức sinh hoạt vật chất, thiết chế bản làng truyền thống, đời sống tâm linh tín ngưỡng và hoạt động VH văn nghệ dân gian phong phú. Qua đó phản ánh những đặc trưng cơ bản trong lối sống của con người Tây Bắc là cách thức ứng xử với tự nhiên thể hiện sự giao hòa, gắn bó mật thiết; Cách thức ứng xử giữa người với người thể hiện sự trọng tình, yêu thương lẫn nhau; Lối sống cộng đồng cố kết, đề cao tính tương trợ, giúp đỡ lẫn nhau; Tư duy sáng tạo, bình dị, chất phác.

Trong công cuộc đổi mới hiện nay, cần phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc trong phát triển KT - XH. Thực chất của phát huy vai trò VH vùng Tây Bắc là hoạt động sáng tạo của các chủ thể nhằm đưa những đặc trưng VH tốt đẹp của vùng tham gia vào thực tiễn đời sống xã hội như một nguồn động lực cho sự phát triển. Trong đó, bao gồm gìn giữ, lan tỏa, kích hoạt, khai thác những giá trị tích cực và đấu tranh, loại bỏ những tập tục lạc hậu tồn tại trong VH vùng. Các phương thức của hoạt động này được triển khai trên cơ sở các chủ thể nhận thức và hành động nhằm mục đích phát huy hơn nữa vai trò của văn hóa vào sự nghiệp phát triển KT - XH của cả vùng.

Chương 3

PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA VĂN HÓA TRONG TRIỂN KINH TẾ - XÃ HỘI Ở TÂY BẮC HIỆN NAY: THỰC TRẠNG VÀ VẤN ĐỀ ĐẶT RA

3.1. Thành tựu và hạn chế trong phát huy vai trò của văn hóa phục vụ phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

3.1.1. Một số thành tựu

3.1.1.1 Sự quan tâm, tích cực của các chủ thể đối với việc phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc ngày càng được nâng lên

Đảng ủy, chính quyền Nhà nước các cấp đã ngày càng nhận thức được tầm quan trọng của việc phát huy vai trò của VH nhằm thực hiện các mục tiêu KT - XH. Điều này được thể hiện rõ thông qua việc tăng cường đề ra các chủ trương, chính sách giữ gìn và phát triển, phát huy VH của Đảng bộ, chính quyền các tỉnh Hòa Bình, Điện Biên, Lai Châu, Sơn La.

Các tổ chức chính trị - xã hội: Từ sự lãnh đạo, chỉ đạo của cấp ủy Đảng và chính quyền Nhà nước, các tổ chức chính trị - xã hội ở địa phương đã triển khai các hoạt động cụ thể, thiết thực với mục đích gìn giữ những nét đẹp VH, loại bỏ những tập tục lạc hậu trong đời sống tinh thần và phát huy giá trị VH Tây Bắc trong phát triển KT - XH.

Đội ngũ trí thức, chuyên gia, nhà khoa học, nghệ nhân: ngày càng đóng vai trò quan trọng trong bảo tồn, gìn giữ, phát hiện và làm giàu những giá trị KT - XH của VH Tây Bắc – tạo điều kiện để VH đóng góp tích cực vào sự phát triển của vùng.

Người dân vùng Tây Bắc: Ý thức của người dân về việc bảo vệ và phát huy vốn VH của địa phương cũng ngày càng sâu sắc hơn. Nhiều phong trào khơi dậy, lan tỏa nét đẹp VH, con người Tây Bắc được người dân hưởng ứng tham gia. Hiểu rõ những lợi thế của quê hương, thanh niên các tỉnh Tây Bắc đã tích cực thực hiện các dự án khởi nghiệp từ khai thác VH địa phương rất sáng tạo.

3.1.1.2. Thành tựu về nội dung phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Thứ nhất, thành tựu trong phát huy vai trò của VH trong phát triển nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu của phát triển KT – XH.

Phát huy sức mạnh, động lực trong đức tính cần cù, chăm chỉ, lạc quan lao động: Ngày nay, do đòi hỏi của nền kinh tế thị trường, những đức tính đó tiếp tục được lan tỏa thành tinh thần chịu khó vươn lên trong học tập, nâng cao trình độ cũng như sự tích cực lao động sản xuất để thoát nghèo.

Phát huy sức mạnh, động lực trong đức tính sáng tạo, chịu thích nghi: Trong tiếp cận giáo dục đã thấy rõ dấu hiệu tích cực của sự cố gắng vượt qua khó khăn để tìm đến tri thức hiện đại. Trong sản xuất, người dân cũng đang sáng tạo, dần thích nghi với bối cảnh mới. Một bộ phận đông bào DTTS trong hoạt động nông nghiệp đã có những cách thức riêng của mình để ứng phó với biến đổi khí hậu và biến động thị trường.

Phát huy sức mạnh, động lực trong phẩm chất yêu bản làng, quê hương: Tình cảm gắn bó, yêu bản làng, quê hương tiếp tục được khơi dậy ở Tây Bắc đã trở thành động lực thúc đẩy con người vươn lên học tập, làm giàu trên quê hương.

Thứ hai, thành tựu về phát huy vai trò của văn hóa vùng Tây Bắc trong phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường và ổn định chính trị. Trong bảo vệ môi trường tự nhiên, người dân đã khai thác những mặt tích cực trong đặc trưng văn hóa để xây dựng các hương ước, quy ước quản lý rừng cộng đồng. Từ đó, cơ cấu lâm nghiệp nói chung của vùng đã chuyển từ khai thác, sử dụng sang trồng, bảo vệ và phát triển rừng. Trong bảo vệ môi trường xã hội, đặc trưng VH từng bước trở thành nền tảng tinh thần điều tiết các quan hệ giữa người với người hướng tới lợi ích KT - XH chung của cộng đồng. Điển hình là việc người dân triển khai mô hình HTX trên cơ sở phát huy tình cảm tương trợ, giúp đỡ lẫn nhau.

Những yếu tố VH tích cực như lòng tự hào về truyền thống các dân tộc, tinh thần cố kết cộng đồng, dòng họ đã được vận dụng trong điều kiện hiện nay để giải quyết những vấn đề an ninh chính trị, tôn giáo, dân tộc phức tạp của Tây Bắc

Thứ ba, thành tựu về phát huy vai trò nguồn nội lực vật chất của VH trong phát triển KT - XH. Khai thác VH để phát triển địa phương cho thấy đạt được những lợi ích

“kép”, lợi ích “nhân đôi”. Chương trình phát triển du lịch cộng đồng, chương trình “mỗi xã, phường một sản phẩm” - gọi tắt là chương trình OCOP đã tạo điều kiện cho người DTTS làm giàu trên chính những lợi thế nông, lâm nghiệp, thủy sản của địa phương mình. Nhờ khai thác VH cho phát triển kinh tế du lịch và phát triển kinh tế nông lâm, việc bảo tồn VH cũng đi vào chiều sâu, thiết thực và hiệu quả hơn rất nhiều.

3.1.1.3. Thành tựu về phương thức phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Thứ nhất, công tác bảo tồn văn hóa được quan tâm đã tạo điều kiện để phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội.

Thứ hai, hoạt động giáo dục, đào tạo và nghiên cứu, ứng dụng khoa học kỹ thuật được đẩy mạnh.

Thứ ba, hoạt động xây dựng các hương ước, quy ước đưa các giá trị VH của vùng Tây Bắc vào đời sống của nhân dân được tiến hành thường xuyên.

Thứ tư, hoạt động quảng bá, giao lưu VH được đẩy mạnh góp phần nâng cao hiệu quả phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH.

3.1.2. Một số hạn chế

3.1.2.1. Một số hạn chế về nhận thức, tính tích cực của các chủ thể đối với việc phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Cấp ủy Đảng và chính quyền Nhà nước: Ở một số địa phương, việc xây dựng và ban hành chính sách cũng như cách thức tổ chức thực hiện của cấp ủy, chính quyền cơ sở còn nặng tính chủ quan, tiếp cận từ trên xuống, chưa huy động được người dân tham gia điều chỉnh, xây dựng các chủ trương, chính sách về việc phát huy vai trò của VH địa phương.

Các tổ chức chính trị - xã hội: Hoạt động tuyên truyền về những tác động tiêu cực của các tập tục lạc hậu đối với đời sống của người dân trong các tổ chức chính trị - xã hội còn mang tính chất chung chung, chưa được lồng ghép vào các nhiệm vụ cụ thể gắn liền với chức năng, vị trí của tổ chức.

Đội ngũ trí thức, chuyên gia, nhà khoa học, nghệ nhân văn hóa: các công trình nghiên cứu, các đề tài, dự án, kế hoạch do các chuyên gia, nhà khoa học, nghệ nhân tham gia thực hiện ở các tỉnh còn hạn chế về số lượng.

Nhân dân vùng Tây Bắc: Trước tác động của điều kiện kinh tế thị trường, của giao lưu VH sâu rộng như hiện nay, một bộ phận người dân, kể cả người DTTS Tây Bắc đang thờ ơ, quay lưng với những đặc trưng VH Tây Bắc. Đáng quan tâm là một bộ phận người dân hiện đang không tha thiết với việc tìm tòi, nghiên cứu, phát huy những thế mạnh VH của địa phương mình để phát triển KT - XH.

3.1.2.2. Một số hạn chế về nội dung phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Thứ nhất, việc loại bỏ một số tập tục lạc hậu đang là cản lực trong phát triển nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội chưa triệt để.

Thứ hai, phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH xuất hiện một số tác động tiêu cực tới môi trường tự nhiên, xã hội và sự ổn định chính trị.

Thứ ba, khai thác VH để phát triển KT - XH từ phát triển du lịch và các sản phẩm đặc trưng chưa tương xứng với tiềm năng vốn có của vùng Tây Bắc.

3.1.2.3. Một số hạn chế về phương thức phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Một là, công tác gìn giữ, bảo vệ văn hóa chủ yếu mới theo diện rộng về lượng, mà chưa theo chiều sâu để có những chuyển biến cơ bản về chất.

Hai là, hoạt động giáo dục, đào tạo, nghiên cứu và ứng dụng khoa học kỹ thuật chưa đáp ứng được yêu cầu phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH.

Ba là, công tác quảng bá, giới thiệu VH và giao lưu VH chưa thực sự đặc sắc, chưa phản ánh được toàn diện những đặc trưng VH của vùng Tây Bắc.

3.2. Nguyên nhân và một số vấn đề đặt ra từ việc phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

3.2.1. Nguyên nhân của những thành tựu và hạn chế trong phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

* Nguyên nhân của những thành tựu

Sự nhận thức và sự lãnh đạo, chỉ đạo của Đảng và Nhà nước ta trong việc giải quyết mối quan hệ VH và KT - XH đối với vùng Tây Bắc ngày càng sâu sắc. Cùng với đó, khả năng tiếp cận, triển khai chủ trương, chính sách phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH của nhân dân Tây Bắc được nâng lên tạo điều kiện thực hiện các nội dung phát huy vai trò của VH hiệu quả hơn. Và sự phát triển KT - XH nói chung của cả nước đã tạo đường dẫn kết nối các hoạt động VH, KT - XH của Tây Bắc với các tỉnh thành khác trong cả nước và với các nước láng giềng lân cận.

* Nguyên nhân của những hạn chế

Một số nguyên nhân cơ bản dẫn tới những hạn chế trong phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc hiện nay: Việc thực hiện xã hội hóa trong phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH chưa hiệu quả; sự quá độ khách quan từ nền sản xuất nhỏ sang nền sản xuất lớn - công nghiệp hóa, hiện đại hóa của các tỉnh Tây Bắc và cả nước nói chung; những phức tạp chính trị - xã hội gắn với đường biên giới dài.

3.2.2. Một số vấn đề đặt ra từ việc phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Thứ nhất, bất cập giữa yêu cầu nội tại cần nâng cao tính chủ động, tích cực của các chủ thể trong phát huy vai trò của văn hóa vùng Tây Bắc với sự thờ ơ, thiếu chủ động của một bộ phận chủ thể tại các địa phương trong vùng.

Thứ hai, bất cập trong việc gắn kết, điều hòa giữa huy động, khai thác VH để phát triển kinh tế với hoạt động gìn giữ bản sắc VH ở Tây Bắc hiện nay.

Thứ ba, bất cập trong thực hiện mục tiêu kép của việc phát huy văn hóa trong phát triển KT - XH: vừa xóa bỏ các tập tục lạc hậu, vừa gìn giữ những giá trị VH các DTTS.

Thứ tư, bất cập giữa tính manh mún, tự phát, thiếu ổn định trong phương thức phát huy vai trò của VH với mục tiêu phát triển KT - XH bền vững ở Tây Bắc hiện nay.

Tiểu kết chương 3

Những năm qua, trên cơ sở nhận thức được tầm quan trọng của VH địa phương, nhân dân Tây Bắc đã thực hiện phát huy vai trò của VH phục vụ phát triển KT - XH và đã đạt được những kết quả tích cực. *Một là*, sự chủ động, tích cực của các chủ thể ngày càng được nâng lên. *Hai là*, những đặc trưng VH trong con người Tây Bắc đã được khơi dậy và góp phần xây dựng nguồn nhân lực; điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường và ổn định CT - XH; Khai thác VH phục vụ phát triển kinh tế đã góp phần nâng cao thu nhập, đa dạng sinh kế cho người dân. *Ba là*, phương thức phát huy vai trò của VH Tây Bắc ngày càng được đẩy mạnh.

Tuy nhiên, việc phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH của Tây Bắc vẫn còn một số hạn chế. *Một là*, hạn chế trong nhận thức, tính tích cực của các chủ thể. *Hai là*, hạn chế về nội dung phát huy vai trò của VH như việc loại bỏ một số tập tục lạc hậu chưa triệt để, phát huy VH để phát triển KT - XH vẫn xảy ra một số tác động tiêu cực tới môi trường và sự ổn định chính trị, khai thác VH phục vụ phát triển KT - XH chưa tương xứng với tiềm năng vốn có. *Ba là*, hạn chế về phương thức phát huy chưa thực sự hiệu quả.

Từ thực trạng trên cho thấy có một số vấn đề đặt ra trong phát huy vai trò của VH Tây Bắc trong phát triển KT - XH cần quan tâm, tháo gỡ. Đó là bất cập giữa yêu cầu nâng cao tính chủ động, tích cực của chủ thể với sự thờ ơ, thiếu chủ động của một bộ phận chủ thể; bất cập trong thực hiện mục tiêu kép: vừa đẩy mạnh phát triển KT - XH, vừa xóa bỏ các tập tục lạc hậu; bất cập giữa tính manh mún, tự phát, thiếu ổn định trong phương thức phát huy với vai trò của VH với mục tiêu phát triển bền vững. Những vấn đề này đòi hỏi phải được tất cả các chủ thể nhận thức đúng đắn và có phương hướng, giải pháp hành động nhằm tiếp tục phát huy hiệu quả vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc.

Chương 4
PHƯƠNG HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP TIẾP TỤC PHÁT HUY
VAI TRÒ CỦA VĂN HÓA TRONG PHÁT TRIỂN KINH TẾ - XÃ HỘI
Ở TÂY BẮC THỜI GIAN TỚI

4.1. Phương hướng tiếp tục phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc thời gian tới

4.1.1. Phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội trên cơ sở huy động tối đa tính tích cực, chủ động của các chủ thể

Phát huy vai trò của VH là công việc không chỉ đòi hỏi trình độ, năng lực mà còn đòi hỏi lòng tự hào dân tộc, tình yêu quê hương, tinh thần trách nhiệm của mỗi cá nhân. Kết quả của việc phát huy vai trò của văn hóa cũng nhằm nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho người dân. Do đó, cần phải phải khơi dậy được tính chủ động, tích cực của các chủ thể trong phát huy vai trò của văn hóa.

4.1.2. Gắn kết chặt chẽ, hài hòa giữa yếu tố truyền thống và hiện đại trong phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội

Gắn kết truyền thống và hiện đại trong phát huy vai trò của VH là cách thức để đạt được sự phát triển hài hòa. Cần quán triệt thực hiện quan điểm này để đảm bảo gìn giữ và phát huy VH gắn liền với tăng trưởng và phát triển kinh tế và ngược lại. Thực hiện tốt quan điểm này để VH không bị lạm dụng, lợi dụng chỉ vì mục đích kinh tế, chạy theo lợi ích kinh tế mà quên đi vai trò là động lực tinh thần, là sức mạnh nội sinh cho sự phát triển

4.1.3. Đảm bảo thống nhất các lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hóa, an ninh quốc phòng trong phát huy vai trò của văn hóa đối với phát triển kinh tế - xã hội

VH tác động tới sự phát triển KT - XH cả theo cách trực tiếp lẫn gián tiếp. Phát huy vai trò vật chất và tinh thần của VH cần được đặt trong mối quan hệ trực tiếp với các vấn đề kinh tế và trong mối quan hệ gián tiếp với các vấn đề chính trị, xã hội.

4.2. Giải pháp tiếp tục phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc thời gian tới

4.2.1. Nâng cao năng lực, trình độ và sự phối hợp của các chủ thể nhằm tiếp tục phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội

Vấn đề đặt ra trong gìn giữ, kích hoạt, khai thác VH phục vụ phát triển KT - XH hiện nay là năng lực con người chưa thể đáp ứng được yêu cầu, kết quả thực hiện chưa tương xứng với tiềm năng, thế mạnh VH của vùng. Vì vậy, để tháo gỡ điểm bất cập này, cần phải nâng cao trình độ, năng lực của các chủ thể để họ có thể tự tin, chủ động trong phát huy vai trò của VH trong thực hiện các nhiệm vụ KT - XH cụ thể.

4.2.2. Tăng cường công tác truyền thông, giáo dục về giá trị văn hóa đặc trưng vùng Tây Bắc gắn với phát triển kinh tế - xã hội

Tăng cường công tác giáo dục giá trị VH đặc trưng vùng Tây Bắc gắn với phát triển KT - XH trong và ngoài nhà trường sẽ trực tiếp tác động tới nâng cao nhận thức, khơi dậy lòng tự hào và ý thức trách nhiệm của các chủ thể trong gìn giữ và phát huy VH vùng.

4.2.3. Hoàn thiện cơ chế, chính sách thúc đẩy thực hiện các nội dung phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội

Việc hoàn thiện cơ chế, chính sách thúc đẩy thực hiện nội dung phát huy vai trò của VH gồm: hoàn thiện cơ chế, chính sách về việc phát huy VH trong phát triển con người, xây dựng môi trường xã hội nhân văn; hoàn thiện cơ chế, chính sách để thực hiện xã hội hóa trong các hoạt động khơi dậy, lan tỏa, khai thác VH mang lại giá trị kinh tế. Đối với cơ chế, chính sách phát huy vai trò của VH trong phát triển con người, xây dựng môi trường nhân văn cần cần tập trung vào các nguồn lực nhằm phát triển giáo dục đào tạo, phát triển sản xuất, nâng cao sinh kế, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của người dân. Đối với cơ chế, chính sách thực hiện xã hội hóa trong các hoạt động phát huy vai trò của VH ở Tây Bắc cần tạo ra sự phối hợp linh hoạt giữa nguồn vốn trung ương với địa phương, hỗ trợ của nhà nước với huy động nguồn lực từ nhân dân.

4.2.4. Kết hợp đặc trưng văn hóa tốt đẹp của vùng Tây Bắc với chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước trong xây dựng môi trường văn hóa cơ sở

Đẩy mạnh quản lý cộng đồng dựa trên kết hợp các đặc trưng văn hóa tốt đẹp của Tây Bắc với pháp luật của Nhà nước.

Phát huy hơn nữa vai trò của cán bộ cơ sở là người DTTS tại các địa phương để kết hợp quản lý cộng đồng dựa trên VH địa phương với chính sách pháp luật của Nhà nước.

Từng bước hoàn thiện cơ sở vật chất - kỹ thuật và xây dựng các thiết chế văn hóa phục vụ phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội.

4.2.5. Tiếp tục đẩy mạnh việc gìn giữ, quảng bá, giới thiệu đặc trưng văn hóa gắn với phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay

Hình thành liên kết giữa Tây Bắc với các nước, trong đó gần gũi nhất là hai nước giáp ranh như Trung Quốc và Lào để thu hút hợp tác, đầu tư nước ngoài vào Tây Bắc. Xây dựng các trung tâm quảng bá, giới thiệu, xúc tiến hợp tác trên lĩnh vực VH của các tỉnh ở nội vùng và ngoại vùng làm mũi nhọn trong quảng bá, giới thiệu VH Tây Bắc tạo điều kiện để phát triển công nghiệp VH của các tỉnh trong vùng.

Tiểu kết chương 4

Ở Tây Bắc hiện nay, để phát huy hiệu quả vai trò của VH đối với phát triển KT - XH cần thực hiện theo một số phương hướng cơ bản. Trước hết, huy động được tính tích cực, chủ động, tự giác của các chủ thể. Bởi lẽ, động viên được tính chủ thể tích cực, sáng tạo của con người trong hoạt động phát huy là điều kiện để đảm bảo con người thực sự là trung tâm, đích đến của sự phát triển. Bên cạnh đó cần nhất quán phương hướng gắn kết chặt chẽ giữa yếu tố truyền thống và hiện đại trong phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc. Giải quyết hài hòa mối quan hệ giữa yếu tố truyền thống và hiện đại làm cơ sở để gia tăng vai trò động lực tinh thần và động lực vật chất của VH đối với phát triển kinh tế và giải quyết các vấn đề xã hội. Ngược lại, đây cũng là điều kiện đảm bảo cho những đặc trưng VH vùng không chạy theo cái hiện đại để đạt được mục đích kinh tế mà đánh đổi bản sắc vốn có. Đồng thời, vì một Tây Bắc phát triển bền vững thì trong quá trình gìn giữ, khơi dậy những đặc trưng VH của vùng cần giữ vững sự thống nhất các trụ cột lớn của sự phát triển là kinh tế, chính trị, VH, xã hội.

Những phương hướng trên phải được thực hiện đồng bộ, thường xuyên trong quá trình phát huy, đưa những đặc trưng tốt đẹp trong VH của vùng Tây Bắc tham gia vào các hoạt động KT - XH thông qua một số giải pháp chủ yếu. Một là, nâng cao năng lực, trình độ và sự phối hợp của các chủ thể nhằm tiếp tục phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội. Hai là, tăng cường công tác truyền thông, giáo dục trong và ngoài nhà trường về giá trị văn hóa đặc trưng vùng Tây Bắc gắn với phát triển kinh tế - xã hội. Ba là, hoàn thiện cơ chế, chính sách thúc đẩy thực hiện các nội dung phát huy vai trò của văn hóa trong phát triển kinh tế - xã hội. Năm là, tiếp tục đẩy mạnh việc gìn giữ, quảng bá, giới thiệu đặc trưng văn hóa gắn với phát triển kinh tế - xã hội ở Tây Bắc hiện nay.

KẾT LUẬN

Qua tìm hiểu các công trình nghiên cứu có liên quan đến đề tài luận án cho thấy, nghiên cứu về VH và vai trò của VH dưới lăng kính của các nhà triết học chưa bao giờ là một vấn đề hết tính cấp thiết. Song, chưa có một công trình nghiên cứu chuyên biệt nào về phát huy vai trò của VH Tây Bắc trong phát triển KT - XH. Tuy nhiên, các công trình nghiên cứu có liên quan đến đề tài luận án đã giúp nghiên cứu sinh có được nhận thức toàn diện và sâu sắc hơn về bức tranh VH và diện mạo KT - XH của vùng Tây Bắc để quyết tâm thực hiện đề tài luận án với mục tiêu làm rõ thực chất, thực trạng, phương hướng và giải pháp để phát huy vai trò của những yếu tố VH đặc trưng, có giá trị của vùng đất Tây Bắc trong phát triển KT - XH.

Xét một cách tổng thể, những yếu tố VH nội sinh của mỗi vùng miền, dân tộc có vai trò không chỉ là nền tảng, bệ đỡ tinh thần, là động lực phóng tỏa sức mạnh mà còn là nhân tố điều tiết sự phát triển bền vững. Cụ thể, đối với Tây Bắc, những yếu tố VH đặc trưng, tiêu biểu do các DTTS sinh sống tại vùng từ ngàn đời nay kiến tạo nên trở thành một nguồn nội lực vật chất và tinh thần quan trọng trong phát triển KT - XH. Đặc trưng trong VH Tây Bắc có nhiều yếu tố tích cực như lối ứng xử với thiên nhiên đề cao tính giao hòa, gần gũi, gắn bó, chịu thích nghi; lối ứng xử giữa người với người thể hiện sự trọng tình, chất phác; cách thức tổ chức cộng đồng đề cao tính cố kết tập thể; cách thức sáng tạo và hưởng thụ trong đời sống vật chất và tinh thần thể hiện tư duy thẩm mỹ tinh tế, độc đáo. Những yếu tố tích cực đó đóng vai trò quan trọng trong phát triển nguồn nhân lực; vai trò trong điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường và ổn định chính trị - xã hội; và vai trò tạo ra giá trị kinh tế - động lực phát triển KT - XH bền vững. Với sức mạnh, sự tác động lớn đến phát triển KT - XH của Tây Bắc như vậy nên việc phát huy vai trò của những yếu tố VH nội sinh của vùng đã được Đảng, Nhà nước ta và các tỉnh vùng Tây Bắc đặc biệt quan tâm.

Phát huy vai trò của VH trong phát triển KT - XH ở Tây Bắc thực chất là hoạt động sáng tạo của các chủ thể trong việc gìn giữ, kích hoạt, khai thác những yếu tố có giá trị tích cực và đấu tranh loại bỏ những yếu tố lạc hậu trong đặc trưng VH để VH Tây Bắc thực hiện được sứ mệnh là một nguồn lực nội sinh cho phát triển bền vững. Hoạt động phát huy vai trò của VH cần tập trung vào bốn nội dung cơ bản: 1. Bảo tồn, gìn giữ VH vùng Tây Bắc tạo điều kiện thuận lợi cho việc phát huy; 2. Phát huy vai trò của VH trong phát triển nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu phát triển KT - XH; 3. Phát huy vai trò của VH trong điều tiết phát triển kinh tế gắn với bảo vệ môi trường tự nhiên, xã hội và ổn định chính trị; 4. Phát huy vai trò động lực trực tiếp tạo ra giá trị KT - XH của VH trong phát triển bền vững.

Bằng những quyết tâm, nỗ lực, việc phát huy vai trò của VH với những nội dung trên ở Tây Bắc đã đạt được những thành tựu quan trọng. Tuy nhiên cũng có không ít những hạn chế và các vấn đề bất cập cần phải khắc phục, giải quyết. Những thành tựu và hạn chế bắt nguồn từ những nguyên nhân khách quan, chủ quan khác nhau đòi hỏi cần được nhận thức sâu sắc để, tiến tới nâng cao hiệu quả phát huy vai trò của VH vùng Tây Bắc. Để các yếu tố VH tích cực tiếp tục thấm sâu vào đời sống trở thành nhân tố thúc đẩy, định hướng phát triển KT - XH thì các phương hướng, giải pháp đều cần tập trung vào các chủ thể, các phương thức liên kết các chủ thể, các phương thức lan tỏa, giới thiệu VH vùng Tây Bắc và việc nâng cao các chủ trương, chính sách về VH.

DANH MỤC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN

Bài viết đăng tạp chí

1. Trần Thị Phương Nga (2023), “Phát triển con người các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc - Từ hướng tiếp cận văn hóa”, Tạp chí *Lý luận chính trị*, số 547 (T9/2023), tr.109-116, ISSN: 2525-2585.
2. Trần Thị Phương Nga (2023), “Ảnh hưởng của yếu tố văn hóa đối với sự phát triển nguồn nhân lực trẻ vùng Tây Bắc hiện nay”, Tạp chí *Lý luận chính trị và truyền thông*, Số chuyên đề 01, 2023, tr.200-205, ISSN:1859-1485.
3. Trần Thị Phương Nga (2023), “Phát huy kiến thức truyền thống các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc trong phát triển kinh tế - xã hội”, Tạp chí *Quản lý nhà nước*, số điện tử ngày 11/7/2023, ISSN: e-2815-5831.
4. Trần Thị Phương Nga (2023), “Giải pháp chuyển đổi sinh kế của các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc từ góc nhìn văn hóa”, Tạp chí *Lý luận chính trị và truyền thông*, Số chuyên đề 02, 2023, tr.129-133, ISSN:1859-1485.

Bài viết Hội thảo

5. Trần Thị Phương Nga (2023), *Promoting the role of culture in economic - socio development in the Northwest of Vietnam today*, Kỷ yếu Hội thảo khoa học quốc tế “Những vấn đề kinh tế - xã hội và môi trường” - 17th NEU-KKU international ICSEED 2023 “Socio - economic and invironmental issues in development” - Đại học Kinh tế quốc dân Việt Nam và Trường Đại học Khon Kaen Thái Lan, Nxb Tài Chính, TP Hồ Chí Minh, tr.184-191, ISBN:978-604-79-3740-0.
6. Trần Thị Phương Nga (2023), *Ý nghĩa của Đề cương văn hóa Việt Nam 1943 đối với vấn đề phát huy vai trò của văn hóa ở Việt Nam hiện nay*, Kỷ yếu Hội thảo quốc gia “Đề cương văn hóa Việt Nam 1943 và vấn đề hội nhập quốc tế hiện nay” tại Đại học Tài chính Marketing TP Hồ Chí Minh, Nxb Đại học Huế, Huế, tr.54-62, ISBN: 978-604-337-834-4.
7. Trần Thị Phương Nga (2022), *Giáo dục Việt Nam trong điều kiện cách mạng công nghiệp 4.0 - Dưới góc nhìn phát triển ngoại thương*, Kỷ yếu Hội thảo khoa học quốc gia “Nguồn nhân lực và động lực phát triển đất nước” - Đại học Kinh tế Đà Nẵng - Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Nxb Tài Chính, Hà Nội, tr.754-760, ISBN: 978-604-84-79-3365-5.
8. Trần Thị Phương Nga (2022), *Một số mâu thuẫn cơ bản trong quá trình hội nhập văn hóa của Việt Nam hiện nay*, Kỷ yếu Hội thảo khoa học quốc gia SSSD 2022 “Khoa học xã hội với phát triển bền vững” - Trường Đại học Mở - Địa chất, Nxb Giao thông, Hà Nội, tr.403-410, ISBN: 978-604-76-2616-8.
9. Trần Thị Phương Nga (2022), *Giảng dạy lý luận chính trị và pháp luật góp phần xây dựng nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu của nền kinh tế tri thức*, Kỷ yếu Hội thảo khoa học quốc gia - Trường Đại học Hải Phòng, Nxb Hàng hải, Hải Phòng, tr.114-121, ISBN: 9786049372995.
10. Trần Thị Phương Nga (2021), *Đổi mới toàn diện trường đại học địa phương, đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội vùng hiện nay*, Kỷ Hội thảo khoa học quốc gia “Nguồn nhân lực và động lực phát triển đất nước” - Trường Đại học Hùng Vương, Nxb Lao động, Hà Nội, tr.533-540, ISBN: 978-604-343-309-8.